

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин

МАЛИШЕНКО ЮЛІЯ ПАВЛІВНА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«МІЖНАРОДНИЙ РИНОК ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

Спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

Студентки   4   курсу
(номер курсу)
групи МЕ-81а
(шифр групи)

_____

(підпис)

Ю. П. Малишенко

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Керівник ст. викладач, к.е.н.
(посада, науковий ступінь)

_____

(підпис)

А.С. Воронцова

Суми – 2022 рік

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

на тему

«МІЖНАРОДНИЙ РИНОК ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ»

студентки Малишенко Юлії Павлівни

Основний зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи викладено на 43 сторінках, у тому числі список використаних джерел з 39 найменувань, який розміщено на 4 сторінках. Робота містить 6 таблиць, 7 рисунків.

Ключові слова: МІЖНАРОДНИЙ РИНОК ОСВІТНІХ ПОСЛУГ, ВИЩА ОСВІТА, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ІНОЗЕМНІ СТУДЕНТИ.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних та практичних засад розвитку міжнародного ринку освітніх послуг та його впливу на конкурентоспроможність національної економіки.

Об'єктом дослідження є тенденції розвитку міжнародного ринку освітніх послуг в умовах формування конкурентоспроможності національної економіки.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні рекомендації у формуванні конкурентних переваг на міжнародному ринку освітніх послуг.

У процесі дослідження залежно від цілей і задач використовувались відповідні загальнонаукові та емпіричні методи дослідження, серед яких: систематизація та узагальнення (при теоретичному дослідженні сутності міжнародного ринку освітніх послуг та конкурентоспроможності національної економіки), порівняльний, табличний та графічний методи (аналізі сучасного стану розвитку міжнародного ринку освітніх послуг та аналізі індексу глобальної конкурентоспроможності), індукції, дедукції, наукового абстрагування та логічного узагальнення (при виявленні перспектив трансформації міжнародного ринку освітніх послуг та формуванні конкурентних переваг українських освітніх закладів на міжнародному ринку освітніх послуг) тощо.

Інформаційною базою роботи є аналітичні праці міжнародних організацій (наприклад, Statista, ОЕСР, Світового Банку, звітні дані Міжнародного економічного форуму), наукові публікації вітчизняних та зарубіжних авторів, відкриті науково-популярні джерела тощо.

За результатами дослідження сформульовані такі висновки:

1. Роль та розвиток освіти сприяли становленню міжнародного ринку освітніх послуг, що є складною системою відносин між виробниками, постачальниками та споживачами освітніх послуг та функціонує на умовах попиту і пропозиції.

2. Незважаючи на пандемію COVID-19, на міжнародному ринку освітніх послуг спостерігаються позитивні тенденції щодо зростання кількості іноземних студентів та масового переходу на онлайн-навчання. Найбільш привабливими країнами для іноземців залишаються США та європейські країни.

3. Конкурентоспроможність національної економіки є важливим показником, що свідчить про успішність країни на міжнародній арені. Для її вимірювання необхідно проводити комплексне оцінювання всіх сфер господарювання, серед яких система освіти посідає важливу роль.

4. Для підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти на міжнародному ринку освітніх послуг необхідно враховувати велику кількість факторів від гнучкої цінової політики до організації працевлаштування випускників, а також посідати топові місця в міжнародних рейтингах.

5. Для того щоб освіта залишалася конкурентним фактором для країн, потрібно постійно змінювати освітні моделі, підлаштовувати навчальний процес під сучасні умови. З «Індустрією 4.0» сучасний світ стає все більш технологічним, а тому потрібно застосовувати технології і в навчальних цілях.

6. Дослідження конкурентних переваг українських вищих навчальних закладів показало, що Україна має потенціал до посилення своїх позицій на міжнародному ринку освітніх послуг. Це можливо у тому числі за рахунок подальшого впровадження технологій у сферу освіти, підвищення якості навчання та забезпечення адекватної цінової політики.

Одержані результати можуть бути використані у процесі формування освітньої політики в Україні з метою покращення конкурентних переваг країни на міжнародному ринку освітніх послуг.

Результати апробації основних положень кваліфікаційної бакалаврської роботи розглядалися: на VI Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклики глобального світу», (19-20 травня 2022 року, м. Полтава) з тезами доповіді на тему «Основні тенденції розвитку міжнародного ринку освітніх послуг в умовах пандемії COVID-19».

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2022 рік

Рік захисту роботи – 2022 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
(спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»)

студентки 4 курсу, групи МЕ-81а

Малишенко Юлії Павлівни

1. Тема роботи: «Міжнародний ринок освітніх послуг та його вплив на конкурентоспроможність національної економіки»

затверджена наказом по університету від «05» травня 2022 року № 0317-VI.

2. Термін подання студентом закінченої роботи «27» травня 2022 року

3. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних та практичних засад розвитку міжнародного ринку освітніх послуг та його впливу на конкурентоспроможність національної економіки.

4. Об'єкт дослідження: тенденції розвитку міжнародного ринку освітніх послуг в умовах формування конкурентоспроможності національної економіки.

5. Предмет дослідження: теоретичні засади та практичні рекомендації у формуванні конкурентних переваг на міжнародному ринку освітніх послуг.

6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах аналітичних оглядів та звітів міжнародних організацій (наприклад, Statista, ОЕСР, Світового Банку, Міжнародного економічного форуму), наукових публікаціях вітчизняних та зарубіжних авторів, відкритих науково-популярних джерел тощо.

7. Орієнтовний план кваліфікаційної бакалаврської роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети:

Розділ 1 Формування та розвиток міжнародного ринку освітніх послуг, термін подання – 11.04.2022.

У розділі 1 розглянути економічну сутність, структуру, особливості формування та функціонування міжнародного ринку освітніх послуг, сучасний стан та тенденції його розвитку.

Розділ 2 Сутнісні аспекти конкурентоспроможності національної економіки, термін подання – 27.04.2022.

У розділі 2 дослідити теоретичні аспекти дослідження та особливості вимірювання конкурентоспроможності національної економіки та проаналізувати конкурентоспроможність ринку освітніх послуг.

Розділ 3 Шляхи удосконалення функціонування міжнародного ринку освітніх послуг з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки, термін подання – 18.05.2022.

У розділі 3 виявити перспективи трансформації міжнародного ринку освітніх послуг та сформувані конкурентні переваги українських навчальних закладів на міжнародному ринку освітніх послуг.

8. Консультації з роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Воронцова А.С., старший викладач кафедри МЕВ	04.04.22	04.04.22
2	Воронцова А.С., старший викладач кафедри МЕВ	12.04.22	12.04.22
3	Воронцова А.С., старший викладач кафедри МЕВ	28.04.22	28.04.22

9. Дата видачі завдання: «02» травня 2022 року

ЗМІСТ

Вступ	8
1 ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	10
1.1 Суть, структура, особливості формування та функціонування міжнародного ринку освітніх послуг.....	10
1.2 Сучасний стан та новітні тенденції розвитку міжнародного ринку освітніх послуг.....	13
2 СУТНІСНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	21
2.1 Конкурентоспроможність національної економіки: теоретичні аспекти дослідження та особливості вимірювання.....	21
2.2 Аналіз конкурентоспроможності ринку освітніх послуг як складових національної економіки	24
3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	31
3.1 Перспективи трансформації міжнародного ринку освітніх послуг	31
3.2 Формування конкурентних переваг українських освітніх закладів на міжнародному ринку освітніх послуг	34
Висновки	39
Перелік джерел посилання.....	41
Додатки	45

ВСТУП

Сучасна економіка знаходиться на етапі трансформації в якісно новий тип відносин – в економіку постіндустріального суспільства або економіку знань, для яких ключовими факторами виробництва стають інформація та знання. Саме тому освіта стає ключовою галуззю національної економіки та основою сучасного соціально-економічного розвитку країн, оскільки вона формує рівень інтелектуального стану нації, забезпечує науково-технічний прогрес та інновації. В умовах глобалізації освіта також виходить за рамки національних кордонів, що дозволило розглядати її як міжнародний ринок освітніх послуг. При цьому, посилення економічної конкуренції між країнами сприяло тому, що ринок освітніх послуг розглядається як один із факторів формування конкурентоспроможності національної економіки, що і обумовлює актуальність та значимість даної теми.

Роль та значення міжнародного ринку освітніх послуг та його вплив на конкурентоспроможність національної економіки відображені в численних роботах зарубіжних та вітчизняних дослідників, серед яких слід виділити Каленюк І. С., Патора Р., Романов А. А., Цимбал Л. І., Шевченко Д. А. та інші. Незважаючи на це, питання пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності національної економіки через призму освіти набуває особливої актуальності, а особливо в умовах пандемії та воєнного стану в Україні.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних та практичних засад розвитку міжнародного ринку освітніх послуг та його впливу на конкурентоспроможність національної економіки.

Для досягнення мети в роботі поставлені наступні завдання:

- розглянути суть, структуру, особливості формування та функціонування міжнародного ринку освітніх послуг;
- дослідити сучасний стан та новітні тенденції розвитку міжнародного ринку освітніх послуг;

- розкрити теоретичні аспекти та особливості вимірювання конкурентоспроможності національної економіки;
- проаналізувати конкурентоспроможність ринку освітніх послуг як складових національної економіки в сучасних умовах;
- виявити перспективи трансформації міжнародного ринку освітніх послуг;
- сформувані конкурентні переваги українських освітніх закладів на міжнародному ринку освітніх послуг.

Об'єктом дослідження є тенденції розвитку міжнародного ринку освітніх послуг в умовах формування конкурентоспроможності національної економіки.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні рекомендації у формуванні конкурентних переваг на міжнародному ринку освітніх послуг.

У процесі дослідження залежно від цілей і задач використовувались відповідні загальнонаукові та емпіричні *методи дослідження*, серед яких: систематизація та узагальнення (при теоретичному дослідженні сутності міжнародного ринку освітніх послуг та конкурентоспроможності національної економіки), порівняльний, табличний та графічний методи (аналізі сучасного стану розвитку міжнародного ринку освітніх послуг та аналізі індексу глобальної конкурентоспроможності), індукції, дедукції, наукового абстрагування та логічного узагальнення (при виявленні перспектив трансформації міжнародного ринку освітніх послуг та формуванні конкурентних переваг українських освітніх закладів на міжнародному ринку освітніх послуг) тощо.

Інформаційною базою роботи є аналітичні праці міжнародних організацій (наприклад, Statista, ОЕСР, Світового Банку, звітні дані Міжнародного економічного форуму), наукові публікації вітчизняних та зарубіжних авторів, відкриті науково-популярні джерела тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в апробації матеріалів дипломної роботи на VI Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклики глобального світу» (19-20 травня 2022 року, м. Полтава).

1 ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

1.1 Суть, структура, особливості формування та функціонування міжнародного ринку освітніх послуг

З кінця 1940-х років провідні країни світу почали розглядати освіту як частину своєї зовнішньої політики, яка має геоекономічні та геополітичні цілі. І вже до кінця ХХ століття сформувалася ціла галузь світової економіки – міжнародний ринок освітніх послуг з річним обсягом продажів у десятки мільярдів доларів і споживачами в кілька мільйонів споживачів.

Становлення міжнародного ринку освітніх послуг багато в чому є результатом розвитку та посилення ролі системи вищої освіти у сучасному світі. Крім того, що вона є ключовим фактором економічного розвитку держави, система освіти також може стати істотним джерелом доходів.

Дослідження економічної сутності міжнародного ринку освітніх послуг передбачає аналіз різних наукових поглядів, що систематизовано в додатку Б. Підсумовуючи наведені підходи можна відмітити, що його можна розглядати як структурований простір, що являє собою систему відносин між покупцями та споживачами освітніх послуг, де попит покупця на освіту задовольняється освітніми закладами (продавцями), що пропонують їм навчальні місця. Відмітимо, що науковці зазвичай ототожнюють поняття «міжнародний ринок освітніх послуг» та «світовий ринок освітніх послуг», тому, надалі в роботі дані терміни будуть використовуватися як синоніми.

Міжнародний ринок освітніх послуг умовно поєднує в собі кілька сегментів, які не відрізняються від традиційних: початкова, середня, професійна чи професійно-технічна та вища освіта, післядипломна або освіта дорослих та інші освітні послуги. Слід зауважити, що всі сегменти світового ринку освітніх послуг пов'язані між собою. При вступі в іноземний вищий заклад освіти необхідно володіти на достатньому рівні мовою навчання. Для підтвердження знань

іноземної мови іноземні студенти складають спеціалізовані мовні іспити такі як DALF, TOEFL, IELTS, DELE, CELI та інші, при цьому ці курси можуть надавати ці ж іноземні навчальні заклади. Проте саме вища освіта займає найбільш ґрунтовне місце на міжнародному ринку освітніх послуг, тому в роботі акцент буде робитися саме на ній.

Основними ознаками міжнародного ринку освітніх послуг є інтернаціоналізація вищої освіти та розвиток транскордонної освіти, інформатизація та масовізація освітніх послуг, а також міжнародна мобільність студентів, викладачів та дослідників.

Під транскордонною освітою розуміють всі види програм вищої освіти, комплекси освітніх курсів чи освітніх послуг, у яких студенти перебувають у країні, відмінної від тієї, де базуються освітні установи. Характерною рисою транскордонної освіти є те, що такі освітні програми та послуги можуть належати до національної освітньої системи, що відрізняється від освітньої системи країни, в якій ці програми та послуги пропонуються, і навіть зовсім бути незалежними від будь-якої національної освітньої системи. Розвиток транскордонного навчання являється причиною того, що вища освіта в більшості країнах становиться масовою, розширюється сфера використання інформаційних та мережевих технологій, отримала визнання ідея розвитку економіки, заснованої на знаннях (економіка знань), збільшилася інтернаціоналізація ринку праці та потреба у кваліфікованій робочій силі. Експерти в області міжнародної освіти в якості новітньої тенденції також виділяють перехід від масового набору студентів до пошуку кращих та талановитих [7].

Також важливою ознакою є міжнародний досвід, або ж міжнародна мобільність студентів, викладачів та дослідників. Завдяки програмам академічної мобільності учасники мають змогу отримати нові знання, дізнатися більше про культуру інших країн, покращити мовні навички, отримати нові знайомства, підвищити кваліфікацію, знайти можливості працевлаштування та підвищити власну конкурентоспроможність як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку

праці тощо. Однією з найпопулярніших програм академічної мобільності є Erasmus+.

Масштаб діяльності міжнародного ринку освітніх послуг вимірюється спеціальними показниками, серед яких виділяють:

– чисельність та темпи приросту іноземних студентів в світі та окремих державах, їх розподіл за навчальними закладами та спеціальностями, аналіз їх контингенту тощо;

– доля країни в світовій чисельності іноземних студентів;

– дохід від навчання іноземних громадян;

– державні та недержавні витрати на освіту, особливості надання фінансової підтримки, грантів іноземним студентам тощо.

Основою міжнародного ринку освітніх послуг являються його суб'єкти, серед яких виділяють споживачів, виробників та посередників (див. рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Суб'єкти міжнародного ринку освітніх послуг

Джерело: [4]

Найповніше зміст ринку освітніх послуг проявляється в наступних його функціях:

- саморегуляція освітніх послуг, що виявляється в розширенні надання послуг та підвищенні цін на них при підвищенні попиту;
- функція стимулювання, що проявляється у застосуванні новітніх освітніх технологій, що знижують витрати та ціни на навчання;
- функції суспільної цінності освітніх послуг в умовах їх дефіциту;
- регуляторна функція, що утворює певні співвідношення у наданні та обміні освітніх послуг;
- функція демократизації, котра виявляється у диференціації навчальних установ та вивільненні освіти від нежиттєздатних компонентів [13].

Таким чином, міжнародний ринок освіти є системою відносин між виробниками, постачальниками та споживачами освітніх послуг. Послуги надаються громадянам поза їхніми країнами, а також іноземними установами на внутрішніх ринках, у тому числі з використанням інформаційних та мережевих технологій.

1.2 Сучасний стан та новітні тенденції розвитку міжнародного ринку освітніх послуг

Науковці в галузі освіти стверджують, що міжнародна освіта допомагає у створенні кращої обізнаності про культуру та релігію інших людей, регіонів світу, а також знайомить студентів із глобальними та міжнародними проблемами. Це також сприяє зміцненню духу мультикультуралізму як ключового чинника глобалізації, надаючи студентам можливість спілкуватися іноземними мовами серед інших переваг.

Розширення експорту освітніх послуг останні десятиліття увійшло до найважливіших пріоритетів державної політики багатьох розвинених країн, до яких відносяться лідери міжнародного ринку послуг з кількох причин:

- підготовка спеціалістів для зарубіжних країн є однією з вигідних позицій експорту;

- підготовка спеціалістів для інших країн – це сприяння реалізації геополітичних та економічних інтересів країни;

- бажання залучити іноземних студентів спонукає вищі навчальні заклади реформувати систему освіти з урахуванням потреб світового ринку праці, покращувати якість освіти, розробляти нові навчальні програми та курси «включаючи міжнародні компоненти», які підготують випускників до роботи в умовах глобальної економіки і в кінцевому підсумку перетворення національних університетів на міжнародні науково-освітні комплекси;

- бажання країн-експортерів освіти використовувати кращих іноземних випускників для науково-економічного розвитку своїх країн.

Для повного уявлення про стан сучасного міжнародного ринку освітніх послуг розглянемо основні його показники. Розподіл іноземних студентів у загальній чисельності від студентів з вищою освітою за країнами у 2001 та 2020 році наведено у таблиці 1.1.

Серед країн із найбільшою кількістю іноземних студентів у загальній чисельності населення з вищою освітою у 2020 році лідирує Австрія (31,3% студентів). Далі йде Канада з 23,7% іноземних студентів та Великобританія з 22,3% [21]. В порівнянні з 2001 роком, даний показник в Австралії значно зріс на 27,3%, а в США, навпаки, показник знизився на 22,5% [26]. Взагалі, порівнюючи 2001 та 2020 рр., бачимо, що майже всі країни залучають все більше іноземних студентів з кожним роком. Топ-5 країн походження мобільних студентів у 2020 році є Австралія, Канада, Велика Британія, Нова Зеландія та Франція. Такі країни як Велика Британія, Австралія та Франція також були в першій п'ятірці країн походження мобільних студентів у 2001 році.

Головними експортерами освітніх послуг є США з кількістю студентів 1 075 496 осіб станом на 2020 рік, далі йде Велика Британія – 551 495 осіб та Канада – 503 270 осіб (див. рис. 1.2).

Таблиця 1.1 – Зміна розподілу країн з найбільшою кількістю іноземних студентів у загальній чисельності населення з вищою освітою у 2001 та 2020 рр.

Країна	Частка іноземних студентів від загальної чисельності населення з вищою освітою, %	Країна	Частка іноземних студентів від загальної чисельності населення з вищою освітою, %
2001 рік		2020 рік	
США	28,0	Австралія	31,3
Велика Британія	11,0	Канада	23,7
Німеччина	9,0	Велика Британія	22,3
Франція	7,0	Нова Зеландія	13,2
Австралія	4,0	Франція	13,4
Японія	3,0	Нідерланди	13,2
Іспанія	2,0	Данія	11,8
Бельгія	2,0	Німеччина	11,7
Інші країни	34,0	Швеція	10,7
–	–	Росія	8,5
–	–	Норвегія	8,1
–	–	Іспанія	7,9
–	–	Польща	6,4
–	–	Японія	6,2
–	–	США	5,5
–	–	Аргентина	4,0
–	–	Китай	1,2

Джерело: [21]

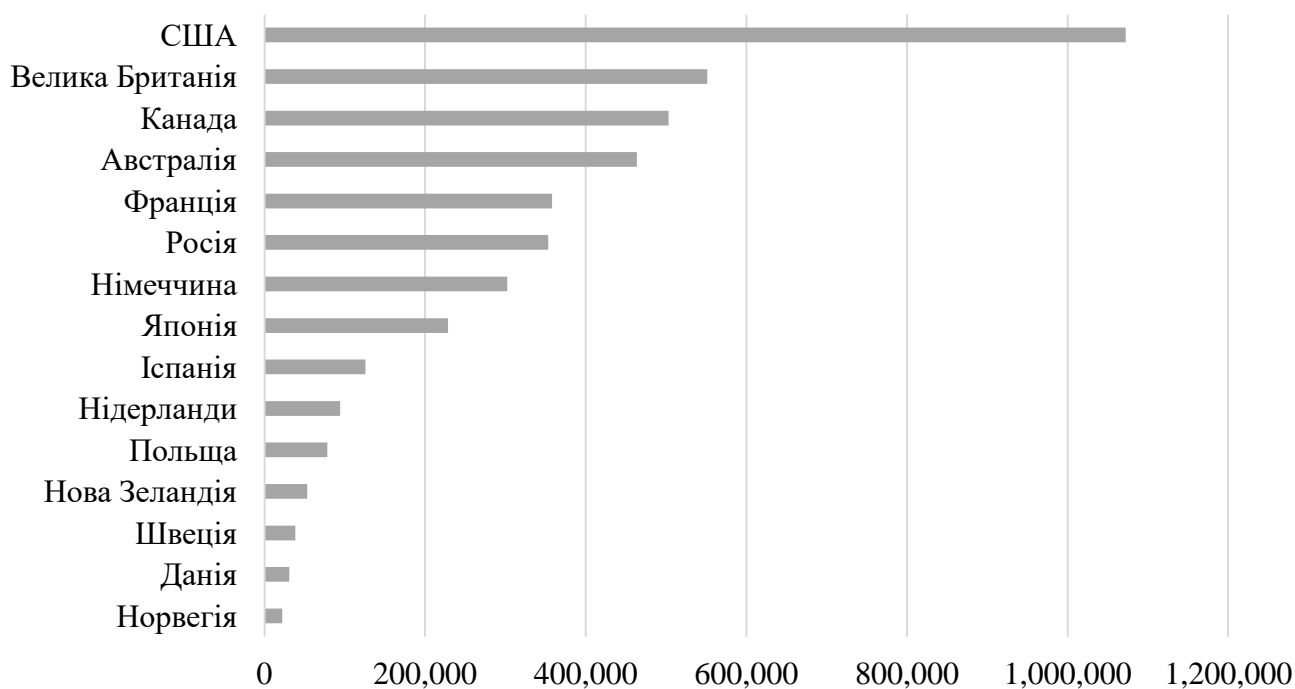

Рисунок 1.2 – Топ-15 країн з найбільшою кількістю іноземних студентів за країнами у 2020 році, тис. осіб

Джерело: статистичні дані Statista [33]

Згідно рисунку 1.3 можна зробити висновок, що бізнес та менеджмент були найбільш поширеними предметами вивчення для іноземних студентів у Новій Зеландії, Австралії, Польщі, Чилі та Японії у 2020 році. Для порівняння, інженерна справа була найпопулярнішою областю навчання в США, Росії та Німеччині того ж року. Вибір даних спеціальностей можна пояснити тим, що на міжнародному ринку праці є потреба в даних спеціалістах.

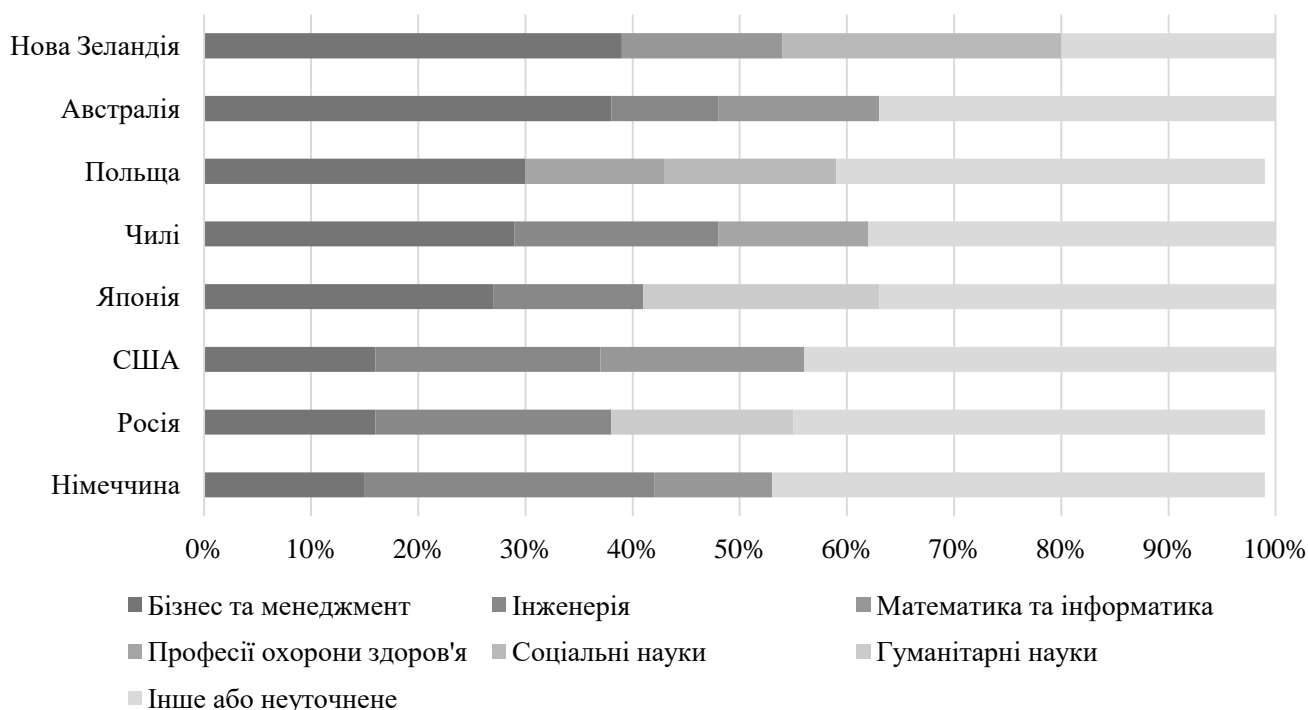

Рисунок 1.3 – Сфера навчання іноземних студентів за країнами у 2020 році

Джерело: статистичні дані Statista [24]

Студенти з різних азіатських країн представляють більшу частину світового попиту на міжнародну вищу освіту. Китай є найбільшим вихідним ринком, де навчається понад 1 мільйон іноземних студентів, і він був лідером ринку протягом більшої частини останніх двох десятиліть. Далі йде Індія – близько 0,5 мільйона студентів, яка є найшвидше зростаючим вихідним ринком, причому кількість студентів, за прогнозами, зростатиме на 8,5% щорічно. Тенденції високого попиту слідує інші азіатські країни, що розвиваються, такі як Бангладеш, В'єтнам та Індонезія. Загальна кількість іноземних студентів із цих країн наразі становить 65

тисяч – за прогнозами, до 2030 року кількість студентів зросте до понад 2 мільйонів [27]. Існує кілька факторів, які сприяють цьому зростанню:

- демографічні тенденції;
- зростання доступності та доходів домогосподарств;
- низька якість надання місцевої освіти;
- покращення доступності міжнародної освіти;
- високі зарплати іноземних випускників;
- більше бажання емігрувати до англомовних країн [27].

Пандемія COVID-19 привела до найбільшого за всю історію збою функціонування освітнього процесу. За даними ЮНЕСКО більше, ніж 1,5 мільярди учасників в понад 165 країнах світу не відвідували навчальні заклади через пандемію у 2020 році [22]. Закриття шкіл та інших навчальних закладів торкнулися 94% світового континенту учасників, при цьому в країнах з низьким рівнем доходу і з рівнем доходу нижче середнього цей показник становить 99%.

Завдяки стрімкому науково-технічному прогресу та технологіям міжнародний ринок освітніх послуг зміг швидко зреагувати на проблему та адаптувати навчання шляхом: переходу з офлайн на онлайн форми. Це дає змогу використовувати «віртуальні дошки», демонстрацію екрану, використовувати змішані форми навчання, створювати чати, записувати відео лекції тощо. Також, у відповідь на значний попит більшість онлайн-платформ пропонують безкоштовний доступ до своїх послуг.

Для тих, хто має доступ до потрібних технологій, існують докази того, що онлайн-навчання може бути більш ефективним з низки причин. Деякі дослідження показують, що у середньому студенти запам'ятовують на 25–60% більше матеріалу під час онлайн-навчання проти 8–10% у класі. В основному це пов'язано з тим, що студенти можуть швидше навчатися онлайн – електронне навчання вимагає на 40-60% менше часу для навчання, ніж у традиційному класі, тому що студенти можуть навчатися у своєму власному темпі, повертаючись та перечитуючи, пропускаючи чи прискорюючи вивчення понять на свій вибір [33].

Деякі експерти вважають, що перехід на дистанційне навчання буде сприяти створенню нової моделі навчання для майбутнього покоління.

В сучасних умовах онлайн освіта розглядається як освіта майбутнього, проте, на жаль, вона має не лише переваги, а й свої недоліки:

– неможливість зосередитися на екранах. Для багатьох студентів однією з найбільших проблем онлайн-навчання є боротьба з фокусуванням на екрані протягом тривалого періоду часу. Завдяки онлайн-навчанню у студентів є більше шансів легко відволікатися на соціальні мережі чи інші сайти;

– технологічні проблеми. Незважаючи на те, що за останні кілька років проникнення Інтернету різко зросло, у невеликих містах і містечках стабільне з'єднання з пристойною швидкістю є проблемою. Приблизно 826 мільйонів учнів та студентів по всьому світу (53,9%) не мають доступу до домашнього комп'ютера та близько 706 мільйонів учнів та студентів (46,1%) взагалі не мають доступу до Інтернету в домашніх умовах. Така нерівність більш гостро прослідковується у країнах Африки на південь від Сахари, де близько 89% учнів та студентів не мають доступу до домашніх комп'ютерів та 82% учнів та студентів не мають доступу до Інтернету. Також близько 56 мільйонів учнів та студентів знаходяться в таких місцях, де не обслуговуються мобільні мережі (половина з них знаходиться в країнах Африки на південь від Сахари) [3];

– почуття ізоляції. В онлайн-класі між учнями та викладачами існує мінімальна фізична взаємодія, що часто призводить до відчуття ізоляції студентів та учнів. У цій ситуації вкрай важливо, щоб школа та інші освітні заклади допускали інші форми спілкування між учнями, студентами, однолітками, викладачами та вчителями. Це може включати онлайн-повідомлення, електронні листи та відеоконференції, які дозволять спілкуватися віч-на-віч і зменшити відчуття ізоляції. Пандемія COVID-19 також згубно вплинула на психічне здоров'я багатьох студентів. У опитуванні, проведеному в травні 2020 року, 7 з 10 підлітків повідомили про проблеми з психічним здоров'ям. За даним опитуванням 61 % учнів відчували посилення почуття самотності, 43 % – переживали депресію, а 55 % – відчували тривогу [30];

– підготовка викладачів. Онлайн-навчання вимагає від викладачів та вчителів базового розуміння використання цифрових форм навчання. Проте, часто вчителі та викладачі мають дуже елементарне розуміння технологій. Іноді вони навіть не мають необхідних ресурсів та інструментів для проведення онлайн-занять. Щоб боротися з цим, освітнім закладам важливо інвестувати у підготовку вчителів та викладачів із застосуванням найновіших технологій, щоб вони могли безперешкодно проводити онлайн-заняття;

– можливість погіршення здоров'я. Багато батьків стурбовані небезпекою для здоров'я, коли їхні діти проводять так багато годин, дивлячись у екран. Таке збільшення часу використання екрана є однією з найбільших проблем і недоліків онлайн-навчання. Іноді у студентів також виникає погана постава та інші фізичні проблеми. Хорошим рішенням для цього було б дати студентам багато перерв від екрана, щоб освіжити свій розум і тіло;

– відсутність практичних знань. Дистанційно викладати спеціальності, які передбачають велику кількість практичних вправ, важко. Навіть найсучасніші тренажери не замінять майбутніх медиків чи викладачів «живої» практики [19].

Сфера освіти з часом зазнає все більше змін. Зараз стартапи заповнюють прогалини та недоліки в галузі, використовуючи нові технології. Вони висувають нові інноваційні ідеї, які в разі їх реалізації можуть допомогти змінити форму освітньої галузі. Серед ключових тенденцій розвитку міжнародного ринку освітніх послуг слід виокремити такі:

1. Зростання онлайн-академій, що стають популярними завдяки інтерактивній атмосфері, створеній у реальному часі. Використовуючи доступні інтерактивні мультимедійні технології, такі як прямі трансляції та відеоконференції, тепер студенти можуть закінчити свої курси, навчання повністю онлайн. Студенти та викладачі взаємодіють та проводять дискусії в середовищі, подібному до класної кімнати, через Інтернет. Університети не залишаються осторонь і все більше і більше створюють онлайн-програм і моделей дистанційного навчання. Вони пропонують онлайн-курси іноземним студентам

прямо в їхніх країн. Викладачі пропонують спеціальні курси на яких студенти можуть вчитися та складати іспити повністю онлайн.

2. Використання доповненої та віртуальної реальності. Технологія доповненої реальності зараз використовується для покращення навчання шляхом відображення віртуальних 3D-моделей у 2D просторах. Педагоги, особливо ті, хто займається наукою та інженерією, тепер можуть створювати інтерактивні презентації та моделі без виснажливої роботи зі створення фізичних моделей. Використовуючи віртуальну реальність, моделювання, яке було б запущене лише на комп'ютерах, тепер можна запускати у просторі віртуальної реальності. Це дозволяє користувачам відчувати точні умови так само, як у реальних умовах, що є невеликим кроком у освітніх дослідженнях та навчанні.

3. Зростання оренди підручників і підручників з відкритим кодом. Зараз індустрія підручників, що коштує мільярд доларів, стикається з появою альтернатив, таких як дешева оренда та підручники з відкритим доступом. Такі стартапи, як Chegg і Campus Book Rentals, розвинули бізнес, віддаючи в оренду підручники студентам за доступними цінами. Їх переваги – миттєвий доступ до онлайн-книг, заощадження та інші унікальні функції. Орендувати підручники для коледжу зараз дешевше, ніж купувати, а потім перепродавати вживані книги. Це призвело до зменшення суми, яку середній студент витрачає на курси.

Таким чином, пандемія COVID-19 ставить перед світом справжній виклик і реальну відповідальність. У ці нестабільні часи весь світ побачив, як важко забезпечити доступність функціонуючих навчальних закладів і освітніх програм на прийнятному рівні якості. Освіта є основним та універсальним правом людини, тому суспільство має докладати всіх зусиль, аби підтримувати освітній процес будь-якими необхідними засобами. Криза COVID-19 показала, що освіта має бути гнучкою та адаптована до різних умов. Також пандемія продемонструвала величезну важливість цифрового підключення та онлайн-платформ. Тож, сучасні технології, бурхливий розвиток дистанційного навчання зробили національні кордони абсолютно прозорими для освітніх послуг.

2 СУТНІСНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1 Конкуренстоспроможність національної економіки: теоретичні аспекти дослідження та особливості вимірювання

У сучасних умовах спостерігається сильний вплив процесів глобалізації на розвиток національної економіки. Рушійною основою економічної та інформаційної глобалізації виступають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), що забезпечують створення, передачу, використання та обробку інформації, що перетворилася на стратегічний економічний ресурс. Процеси інформаційної глобалізації суттєво впливають на конкурентоспроможність національної економіки, трансформуючи традиційні та породжуючи нові фактори, що її визначають; змінюють механізм функціонування ринку та конкуренції.

Конкуренстоспроможності економіки визначається здатністю постійно розвивати конкурентні переваги, залучаючи і зберігаючи споживачів, як на мікрорівні, так і у глобальному масштабі. Вона є дуже важливою як для країн, що розвиваються, так і для розвинених країн.

Існують різні підходи щодо визначення конкурентоспроможності. Згідно з визначенням ОЕСР, конкурентоспроможність визначається як «здатність країни виробляти відповідні товари та послуги в умовах відкритого ринку, а також ступінь її коригування та збільшення доходів громадян у довгостроковій перспективі» [31]. Всесвітній економічний форум визначає національну конкурентоспроможність як «здатність країни та її інститутів забезпечувати стабільні темпи економічного зростання, які були б стійкі у середньостроковій перспективі» [36].

Для вимірювання конкурентоспроможності національної економіки зазвичай використовують різноманітні оцінки та індекси. На сьогоднішній день, найбільш поширеними оцінками конкурентоспроможності країн є:

- 1) Національне дослідження конкурентоспроможності, проведене Інститутом дослідження промислової політики;
- 2) Всесвітній щорічник конкурентоспроможності, підготовлений Міжнародним розвитком менеджменту;
- 3) Глобальний індекс конкурентоспроможності, розроблений Всесвітнім економічним форумом.

З цих трьох важливих індексів про конкурентоспроможність країн світу, найчастіше в академічних дослідженнях використовується глобальний індекс конкурентоспроможності, саме тому його будемо розглядати в даній роботі.

Представники Всесвітнього економічного форуму вказують, що конкурентоспроможність національної економіки визначається численними та вельми різноплановими факторами. Так, на стан економіки негативний вплив надають неефективне управління державними фінансами та висока інфляція, а позитивний ефект можуть мати захист прав інтелектуальної власності, розвинена судова система та інші заходи. Поряд з інституційними факторами вирішальне значення можуть мати освіта та підвищення кваліфікації робочої сили, постійний доступ до нових знань та технологій. Чинники, що визначають конкурентоспроможність економіки, по-різному впливають економічні системи країн світу залежно від умов і поточного рівня розвитку. Вочевидь, як і самі чинники змінюються з часом.

Індекс глобальної конкурентоспроможності складено зі 113 змінних, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, що є на різних рівнях економічного розвитку. Сукупність змінних на дві третини складається з результатів глобального опитування керівників компаній (щоб охопити широке коло факторів, що впливають на бізнес-клімат у досліджуваних країнах), а на одну третину із загальнодоступних джерел (статистичні дані та результати досліджень, що здійснюються на регулярній основі міжнародними організаціями). Усі змінні об'єднані у 12 контрольних показників, що визначають національну конкурентоспроможність (див. рис. 2.1).

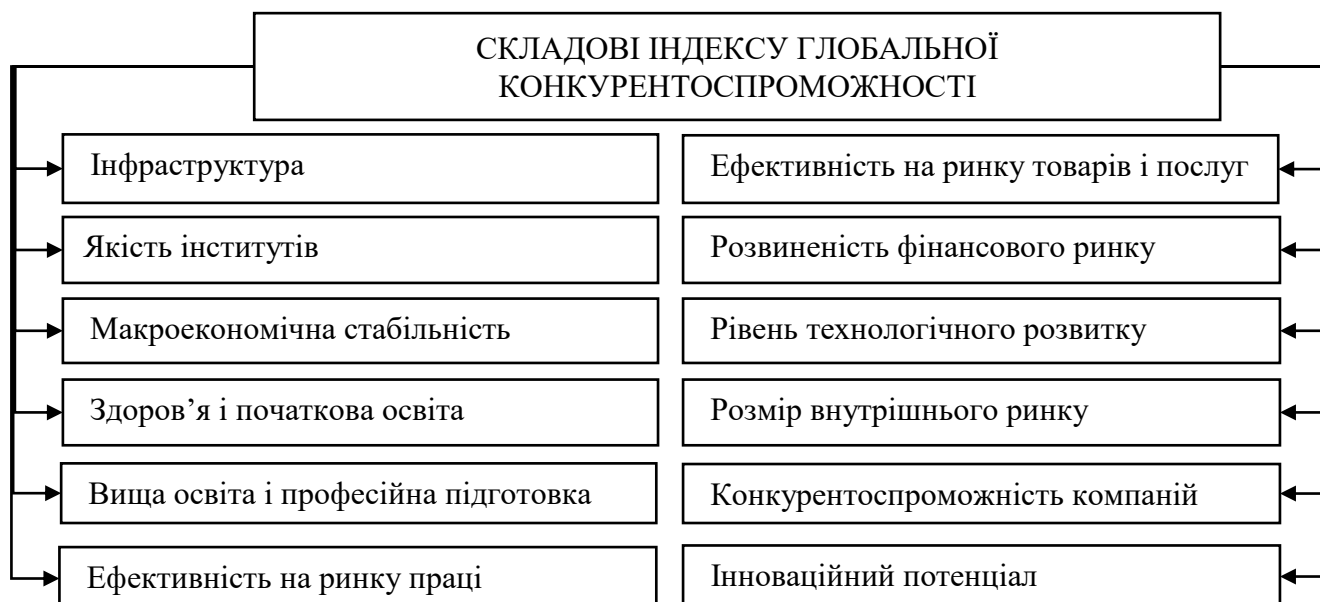

Рисунок 2.1 – Складові індексу глобальної конкурентоспроможності

Джерело: [12]

З моменту своєї першої публікації серія звітів про глобальну конкурентоспроможність була зосереджена на тому, щоб заохочувати політиків виходити за рамки короткострокового зростання та прагнути до довгострокового процвітання. Оцінюючи мікроекономічні та макроекономічні основи національної конкурентоспроможності, звіт про глобальну конкурентоспроможність Всесвітньо економічного форуму за 2019 рік показав, як тенденції до зниження основних аспектів продуктивності маскуються монетарною політикою, залишаючись вузькими місцями для прискореного економічного розвитку. У той час, коли пріоритетом для всіх країн є реагування на кризу охорони здоров'я, нинішні обставини вимагають не лише екстраординарних і вкрай необхідних змін політики, а й поштовху для формування таких економічних систем у майбутньому, які були б не тільки продуктивними, але також призвели до екологічної стійкості та загального процвітання.

З огляду на це, у 2020 році Всесвітньо економічний форум припинив складання рейтингу «Індекс глобальної конкурентоспроможності», замінивши щорічне видання спеціальним. Таким чином, було оцінено лише пріоритети економічних перетворень 37 країн. В додатку В наведено країни-лідери за

відповідними пріоритетами. Відповідно до наведених даних, можна зробити висновок, що одними із найбільш підготовленими та багатообіцяючими є скандинавські країни, а саме Фінляндія, Данія та Швеція.

Отже, конкурентоспроможність національної економіки є складним поняттям, що об'єднує сукупність показників для забезпечення стабільного економічного зростання та соціального розвитку країни. Освіта займає важливу роль серед таких індикаторів, що відображено в індексі глобальної конкурентоспроможності у тому числі.

2.2 Аналіз конкурентоспроможності ринку освітніх послуг як складових національної економіки

У ринковій економіці виробники ринку освітніх послуг провадять свою діяльність в умовах постійної конкуренції. У широкому сенсі конкуренція – це боротьба, суперництво в будь-якій галузі, які мають на меті отримання будь-якої вигоди [6]. Виходячи з цього, конкуренція на міжнародному ринку освітніх послуг передбачає суперництво між його основними суб'єктами – закладами освіти та надавачами освітніх послуг.

Ефективною конкурентна боротьба за ресурси іноземних студентів може бути лише за цілеспрямованої політики держави. Тому ще з минулого століття невід'ємними гравцями світового ринку освітніх послуг є спеціалізовані організації, які функціонують у багатьох країнах та займаються залученням іноземних громадян до своєї країни на навчання. До спеціалізованих організацій належать національні агенції, академічні служби, освітні фонди, центри міжнародних обмінів, інформаційні центри, асоціації, центри наукового та культурного розвитку тощо. Установи зі стимулювання припливу іноземних студентів можуть бути як державними, так і приватними. До них також можна віднести спеціальні підрозділи окремих вузів, які займаються залученням

іноземних громадян на навчання. Також до спеціалізованих освітніх організацій відносяться такі всесвітньо відомі організації як Рада Європи, ЮНЕСКО, Всесвітній Банк, ОЕСР тощо.

Крім того, країни, що є лідерами глобального ринку освітніх послуг давно вже створили свої освітні ТНК, котрі є основними його операторами. Дані основних та найбільш відомих ТНК наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Освітні ТНК країн-лідерів

Освітні ТНК	Країна	Коротка характеристика
DAAD	Німеччина	Виконує посередницьку функцію в рамках європейської освітньої політики: реалізує культурні та освітні завдання; сприяє розвитку та реалізації національної політики вищих навчальних закладів
British Council	Велика Британія	Розвиває співробітництво в області освіти, культури та мистецтва між Великою Британією та іншими країнами: розробляє стандарти освіти, створює програми співробітництва, надає програми вивчення англійської мови, тощо
CIMO	Фінляндія	Сприяє розвитку міжнародного співробітництва за різними сферами різних країн, розповсюджує інформацію про освітні та інші молодіжні програми, міжнародні програми стипендій та стажування
IDP Education Australia	Австралія	Надає послуги та інформацію для абітурієнтів із-за кордону, розробляє та керує різними проектами допомоги розвитку, перевіряє знання абітурієнтів з англійської мови, організовує виставки, семінари та конференції, а також надає інформаційні та консультаційні послуги навчальним закладам
EduFrance 35	Франція	Пропонує системи очного та дистанційного навчання, розробляє та впроваджує навчальні курси французької мови по всьому світу, проводить навчальні семінари для викладачів
NAFSA	США	Обслуговує потреби міжнародних викладачів та учасників по всьому світу і є провідною організацією, що займається міжнародною освітою та обміном, що працює над просуванням політики та практики, які формують громадян світу зі знаннями та навичками, необхідними їм для досягнення успіху у сучасному взаємопов'язаному світі

Джерело: [4]

Особлива роль у зміцненні позицій тієї чи іншої країни на світовому ринку освітніх послуг належить державним органам, таким як міністерства освіти та науки, міністерства закордонних справ, міністерства економічного розвитку, міністерства праці, міграційні служби та інші. Як правило, спеціалізовані організації, найважливішою метою діяльності яких є збільшення кількості

іноземців, що навчаються, створювалися в різних країнах з ініціативи і на кошти різних державних відомств, міністерств і служб.

Посилення конкуренції на міжнародному ринку освітніх послуг спонукає до визначення факторів, що впливають на конкурентоспроможність навчальних закладів. На рисунку 2.2 наведено основні фактори підвищення конкурентоспроможності освітніх закладів.

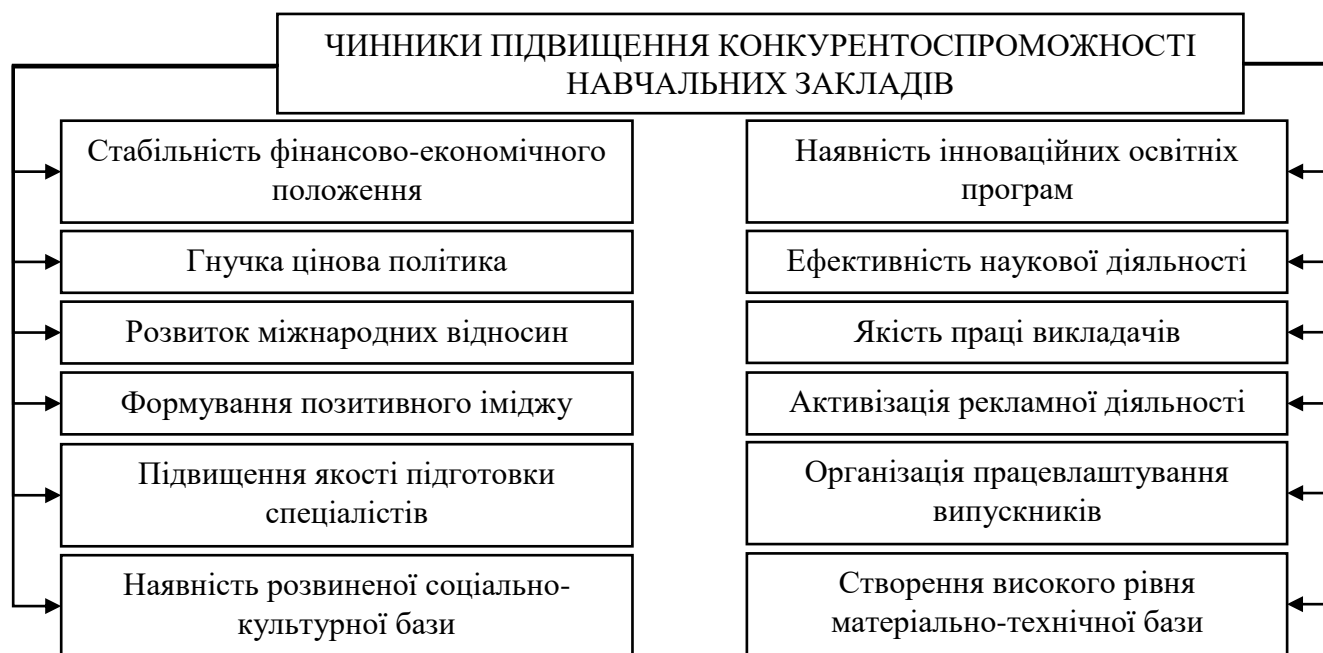

Рисунок 2.2 – Чинники підвищення конкурентоспроможності навчальних закладів

Джерело: [15]

Для того, щоб навчальні заклади продовжували виживати та розвиватися, вони повинні використовувати декілька конкурентних переваг у галузі освіти. Це фактори, які, якщо їх реалізувати стратегічно, можуть змінити те, як розроблено викладання, навчання та відповідні структури підтримки.

1. Інформаційні технології. Ефективне використання інформаційних технологій у різних її формах має хороші можливості для того, щоб допомогти навчальним закладам отримати конкурентну перевагу в галузі освіти. Як зазначалося вище, технології використовуються для поширення навчальних матеріалів та курсів. Тепер викладачі можуть читати лекції, давати завдання та проводити тести через Інтернет. Технології також забезпечують засоби та

інфраструктуру для адміністрування та надання освітніх послуг на міжнародному рівні. Сталість освітньої галузі буде визначатися тим, що споживачі, працівники та установи охоплять і використовуватимуть інформаційні технології.

2. Розташування. Розташування навчальних закладів забезпечує стійку конкурентну перевагу, яка може вплинути на доходи та майбутні перспективи зростання. Розташування визначає здатність закладу залучати більше студентів та видатних співробітників. Наприклад, близькість закладу до центру міста може вплинути на рішення студента щодо вибору університету. Передбачається, що центри міст обслуговуються добре налагодженими маршрутами громадського транспорту та пропонують більше можливостей для працевлаштування. Крім того, якщо заклад знаходиться поблизу житлового масиву, це буде для нього конкурентною перевагою.

3. Державне та недержавне фінансування. Студенти отримують значне державне та недержавне фінансування через позики, гранти та стипендії. Заклади освіти, з іншого боку, отримують фінансування проектів та розробки навчальних програм від уряду. Корпорації також надають кошти університетам в обмін на кваліфіковану робочу силу та дослідницькі проекти, що виконуються університетами. Зростає потреба в підзвітності щодо використання цих коштів. Використання коштів на реалізацію освітніх проектів, які сприяють формуванню випускників з кваліфікованими навичками, може забезпечити конкурентну перевагу навчальних закладів. Такі країни як Англія, Нідерланди, Данія, Швеція та Ірландія вважаються найдорожчими країнами для навчання. Навчаючись в цих країнах студент витратить приблизно до 30 тисяч євро в рік (в цю вартість входить навчання та проживання) [8].

4. Розвиток міжнародних відносин. Міжнародні відносини відіграють важливу роль у сфері освіти, оскільки вони сприяють участі університетів у міжнародних обмінах студентів, викладачів та науковців. Також учасники мають змогу перейняти досвід від інших держав, покращити свою міжкультурну обізнаність та в подальшому бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці.

5. Формування позитивного іміджу університетів. Імідж університетів в першу чергу впливає на вибір студента щодо отримання вищої освіти. Тому важливо, аби університети мали гарні показники в рейтингах, позитивні відгуки для того, щоб залучити більшу кількість іноземних студентів та іноземних викладачів.

6. Активізація рекламної діяльності. Для того, щоб студент попередньо міг ознайомитися з університетом, необхідно створити гарну рекламну сторінку, котра б змогла привабити та зацікавити студента. На даній сторінці лаконічно має бути викладена важлива інформація щодо університету (фото, місце розташування, правил вступу, переваги університету тощо).

Тож, важливим принципом керування сучасною освітою є розвиток конкурентного середовища на міжнародному ринку освітніх послуг.

Основна конкуренція за іноземних студентів на міжнародному ринку освітніх послуг відбувається між вищими навчальними закладами, кількість яких перевищує 24 тисячі на різних континентах. Найбільша кількість університетів розташована в Індії. Станом на червень 2021 року в Індії налічувалося близько 5 288 університетів. На другому місці знаходяться США з кількістю 3 216 університетів за ними слідує Індонезія з 2 595 університетів (Додаток Г).

Хоча в Індії і розташована найбільша кількість університетів, проте дана країна не є конкурентоспроможною серед іноземних студентів. У 2019 році частка іноземних студентів в університетах Індії становила 0,1% від загальної кількості студентів [29]. З цього можна зробити висновок, що індійські університети в основному користуються попитом серед місцевого населення. І як вже згадувалося раніше, то Індія є другим за величиною вихідним ринком, де навчається близько пів мільйона іноземних студентів.

Конкурентна боротьба за студентів, зростання попиту на вищу освіту, просування до єдиного освітнього простору стимулює появу спеціальних рейтингів, основною метою яких є підвищення поінформованості про університети, якість освіти. Рейтинги є ефективним інструментом забезпечення якості вищої освіти. З кожним роком рейтинги закладів вищої освіти стають все

більш актуальними і впливовими. З одного боку публікація рейтингів дає змогу університетам приваблювати абітурієнтів своїми позиціями в них, а з іншого, допомагають абітурієнтам з вибором кращого закладу для вступу. На сьогоднішній день існує велика кількість таких рейтингів, проте найбільш надійними вважаються QS World University Ranking, Academic Ranking of World Universities, Times Higher Education World University Ranking. Їх порівняння наведено в Додатку Д.

Найбільш відомим міжнародним рейтингом є Академічний рейтинг університетів світу (Academic Ranking of World Universities (ARWU) by Shanghai Ranking Consultancy). За даним рейтингом в першу десятку входять 8 університетів США та 2 університети Великої Британії (див. табл. 2.2). Гарвардський університет посів перше місце у світі у 2021 році, набравши 100 балів за даними Shanghai Ranking Consultancy group.

Таблиця 2.2 – Академічний рейтинг університетів світу 2021 року

Місце	Університет	Бали	Регіон	Країна
1	Harvard University	100	Америка	США
2	Stanford University	75.9	Америка	США
3	University of Cambridge	70.6	Європа	Велика Британія
4	Massachusetts Institute of Technology	69.5	Америка	США
5	University of California, Berkeley	66	Америка	США
6	Princeton University	59.7	Америка	США
7	University of Oxford	59.2	Європа	Велика Британія
8	Columbia University	58	Америка	США
9	California Institute of Technology	57.9	Америка	США
10	University of Chicago	54.7	Америка	США

Джерело: статистичні дані Statista [32]

У 2021 році Оксфордський університет був визнаний найкращим університетом світу із загальним балом 95,7 за версією Times Higher Education (World university rankings). Каліфорнійський технологічний інститут, Гарвардський університет, Стенфордський університет та Массачусетський технологічний інститут увійшли до п'ятірки найкращих університетів світу цього ж року (див. табл. 2.3)

Таблиця 2.3 – Світовий рейтинг університетів у 2021 році за версією Times Higher Education

Місце	Університет	Бали	Регіон	Країна
1	University of Oxford	95.7	Європа	Велика Британія
2	California Institute of Technology	95	Америка	США
3	Harvard University	95	Америка	США
4	Stanford University	94.9	Америка	США
5	Massachusetts Institute of Technology	94.6	Америка	США
6	University of Cambridge	94.6	Європа	Велика Британія
7	Princeton University	93.6	Америка	США
8	University of California, Berkeley	92.9	Америка	США
9	Yale University	90.8	Америка	США
10	University of Chicago	89.8	Америка	США

Джерело: статистичні Statista [39]

Статистика, що наведена в таблиці 2.4 показує світовий рейтинг університетів Times Higher Education за 2020 рік, відсортований за показником репутації. Гарвардський університет посів перше місце як університет з найвищим рейтингом репутації в усьому світі

Таблиця 2.4 – Світовий рейтинг університетів у 2020 році за репутацією

Місце	Університет	Бали	Регіон	Країна
1	Harvard University	100	Америка	США
2	Massachusetts Institute of Technologies	87.5	Америка	США
3	Stanford University	78.1	Америка	США
4	University of Cambridge	75.2	Європа	Велика Британія
5	University of Oxford	74	Європа	Велика Британія
6	University of California, Berkeley	59.1	Америка	США
7	Princeton University	38.2	Америка	США
8	Yale University	34.8	Америка	США
9	University of California, Los Angeles	29.7	Америка	США
10	University of Tokyo	28.3	Азія	Японія

Джерело: статистичні дані Statista [37]

Таким чином, освіта є важливою складовою конкурентоспроможності національної економіки. Багато в чому вибір вищого закладу освіти залежить від позицій університетів у міжнародних рейтингах. Основними конкурентами на міжнародному ринку послуг є університети США та Європи. Саме ці країни надають кращі та вигідні умови для іноземних студентів. \.

3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1 Перспективи трансформації міжнародного ринку освітніх послуг

Найважливішим чинником процесу глобалізації є знання. Знання стають рушійною силою в процесі створення технологій і забезпечення сталого розвитку та безпосередньо впливають на конкурентоспроможність країн. З цієї причини знання підсилюють зміни, будучи перенесеними в технології, і забезпечують конкурентну перевагу компаніям, які можуть керувати цим процесом. Прагнення до інновацій та реалізації економічного розвитку залежать від того чи отримала робоча сила кваліфіковану освіту.

Вища освіта як елемент міжнародного ринку освітніх послуг має вирішальне значення для розвитку виробничих систем, впровадження нових технологій та систем управління на етапі прийняття стратегічних рішень у країні. У сучасному світі, що глобалізується, особливо важливою для підвищення конкурентоспроможності є підготовка спеціалізованої робочої сили, яка здатна адаптуватися до мінливих потреб виробничої системи шляхом отримання вищої та професійно-технічної освіти. Тому майбутня освіта вимагатиме нового, інноваційного підходу, що відрізняється від тих, що використовувалися кілька десятиліть тому. Для того, щоб створити нову модель навчання на ринку освітніх послуг, потрібно зробити деякі трансформації в традиційній освіті, а саме здійснити перехід:

- від інформації підручників до цифрових знань;
- від лабораторних досліджень до Інтернет-досліджень;
- від презентації в аудиторіях до презентацій в реальному житті;
- від взаємодії викладачів і студентів до взаємодії студентів і світу;
- від вмісту з закритим доступом до вмісту з відкритим доступом;
- від реальних лабораторій до віртуальних лабораторій;

- від очного навчання до дистанційного навчання;
- від одно-дисциплінарних програм до багато-дисциплінарних програм.

Під трансформацією слід розуміти процес розвитку навмисної, узгодженої та інтегрованої культури, яка зміцнює переконання, цінності та життєві навички студентів та учнів. Таким чином трансформація ринку освітніх послуг повинна змінити системи організації, середовище, щоб створити ефективне середовище для навчання майбутніх студентів.

Освіта має повністю взяти на себе важливу роль, допомагаючи країнам будувати стійку, розвинуту, конкурентоспроможну економіку. Міжнародна асоціація університетів підтвердила необхідність здійснення підготовки студентів вищих навчальних закладів в якості національних та глобальних громадян. З одного боку міжнародним або ж глобальним означає мати можливість включати аспекти міжнародного та мовного різноманіття в освітню програму, а також в процеси викладання та навчання. А з іншого боку, бути глобальним з точки зору навчальної програми – це більш широке прагнення, котре повинне дозволяти учасникам краще пізнати світ, в якому вони живуть, щоб вони могли створювати щось краще. За даної тенденції студенти матимуть змогу бути більш компетентними у своїй сфері та через призму набутих знань зможуть впливати на подальший розвиток економіки.

Джон Дьюї говорив: «Якщо ми будемо навчати сьогоднішніх студентів так, як якщо б вони жили вчора, то ми б вкрали у них завтра» [35]. І з точки зору конкурентоспроможності це справді так. На нашу думку, нове покоління має відповідати потребам сучасності – потребам Індустрії 4.0, що зосереджена на інтелектуальних технологіях, штучному інтелекті та робототехніці і все це безпосередньо впливає на наше життя.

Для того, щоб університети продовжували випускати успішних випускників, вони мають підготувати своїх студентів до середовища в якому надають перевагу кіберфізичним системам. Це означає повну зміну підходу до навчання з використанням нових технологій для покращення якості освіти в університеті. Таким чином буде розвиватися система «Освіта 4.0», котра

передбачає навчання нового покоління для задоволення потреб Індустрії 4.0, поєднує технології, індивідуальність та навчання на основі нових відкриттів.

З «Освітою 4.0» повністю змінюється концепція освіти та з'являються нові тренди, з якими ми ще не знайомі. Дана система освіти повинна пропонувати такі новаторства як:

1. Освіта, що не залежить від часу та простору. Студенти мають можливість навчатися де завгодно і коли завгодно.

2. Персоналізоване навчання. Студенти тримають персоналізоване навчання за допомоги спеціальних інструментів, адаптованих до їх можливостей.

3. Гнучкість навчання. В Освіті 4.0 кожному студенту пропонується гнучка глобальна модель освіти. Викладачі можуть використовувати онлайн-дані для відстеження та вимірювання результатів своїх студентів, а потім надавати персоналізовані рекомендації, основані на їх сильних та слабких сторонах. Таким чином, студент буде більш успішним в тій області, до якої він схильний і буде розвивати свої слабкі сторони, завдяки власному гнучкому графіку освіти.

4. Навчальний план с участю студентів. Студенти матимуть змогу приймати участь у створенні навчальних програм. Це пов'язано з тим, що підтримка сучасної, актуальної і корисної навчальної системи буде важливою як для професіоналів, так і для студентів.

5. Інтерпретація даних. Світ розвивається технологічно кожного дня. Тому, наприклад, коли майбутній студент завершить університет, він може не знати власної професії, але добре розбиратися в технологіях и реагувати на глобальні потреби Індустрії 4.0. Тому необхідно освоювати такі компетентності як настройки, управління, розробка, збір, обробка та інтерпретація даних. Важливою умовою Освіти 4.0 являється те, що учасники мають вміти розпізнавати тенденції в даних та розроблювати рекомендації на основі цих даних.

Таким чином, «Освіта 4.0» – це двері в сучасний світ, котрий включає в себе технології Індустрії 4.0. «Освіта 4.0» повністю змінить концепцію освіти на ринку освітніх послуг, що безпосередньо буде впливати на конкурентоспроможність економік.

3.2 Формування конкурентних переваг українських освітніх закладів на міжнародному ринку освітніх послуг

Пріоритетними цілями розвитку вищої освіти в Україні визнано інтернаціональна конкурентна спроможність освітніх закладів, що забезпечить входження країни в число провідних країн світу з надання вищої освіти іноземним студентам. При цьому, спершу пандемія COVID-19, а після військова агресія Росії на території України значно зменшили можливість досягнення цієї цілі у короткостроковій перспективі.

Пропонуємо розглянути особливості формування конкурентних переваг українських освітніх закладів на міжнародному ринку освітніх послуг в докризові часи. Аналіз популярності українських вузів серед іноземних студентів свідчить, що їх кількість збільшувалася щороку. Це говорило про посилення позицій України на міжнародному ринку освітніх послуг. Станом на 2020 рік кількість іноземних студентів в Україні становила 76 548 іноземних студентів, це на 42,6% більше, ніж у 2011 році (див. рис. 3.1).

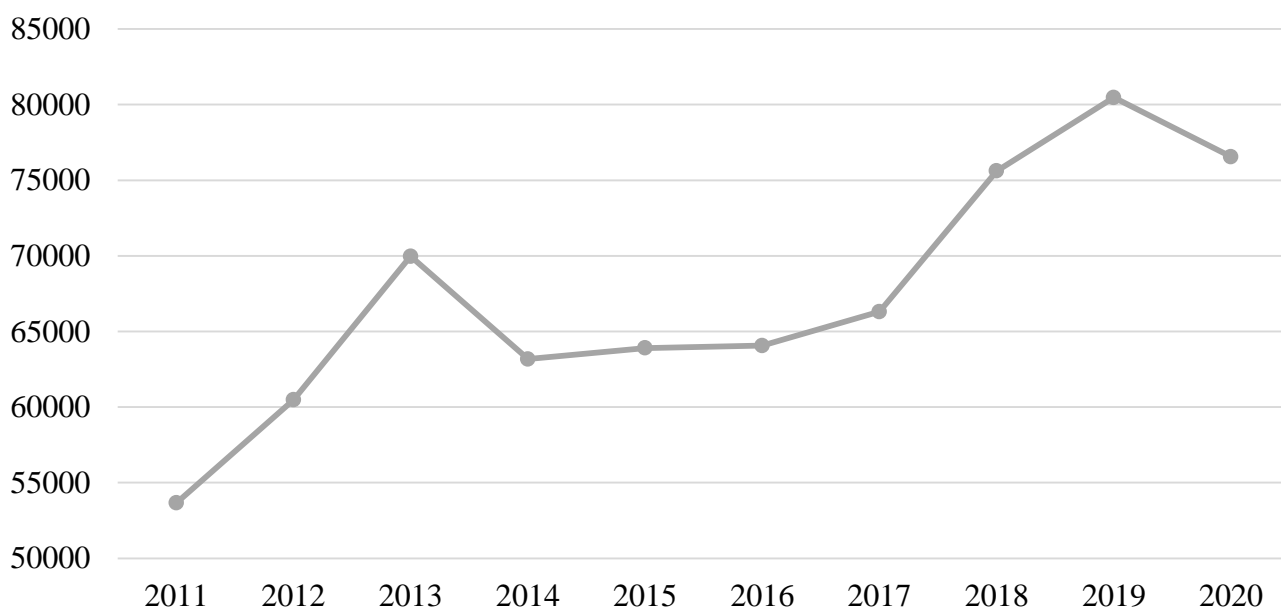

Рисунок 3.1 – Кількість іноземних студентів в Україні протягом 2011-2020 рр.

Джерело: [28]

Найбільше іноземних студентів надходило з Індії – 23,64% від загальної кількості іноземних студентів в Україні, Марокко – 11,54% та Туркменістану – 6,95%. Детальніше притік іноземних студентів за деякими країнами світу наведено у додатку Е.

Більшість іноземних студентів в Україні здобували освіту на спеціальностях медичного спрямування, тому, відповідно, найбільш популярними спеціальностями серед іноземних студентів були медицина – 36,81% іноземних студентів, стоматологія – 6,46% та лікувальна справа – 4,02% (див. рис.3.2).

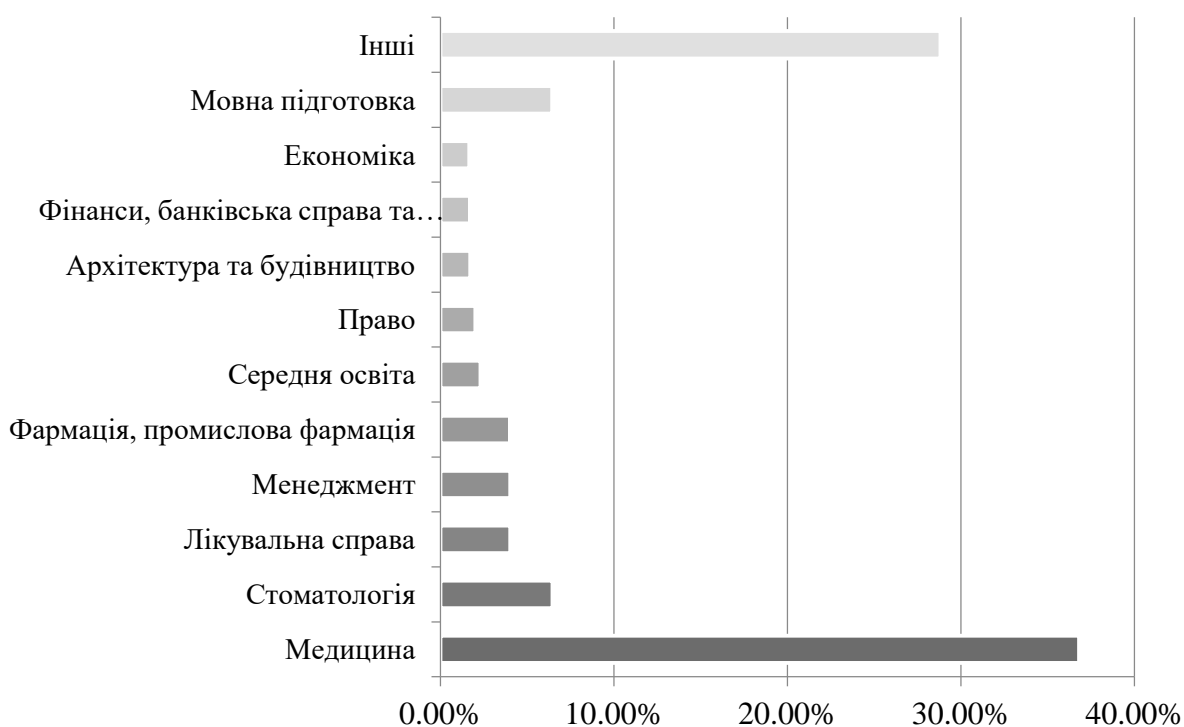

Рисунок 3.2 – Найпопулярніші спеціальності серед іноземних студентів

Джерело: [28]

Якщо розглядати кількість іноземних студентів в Україні за географічною ознакою, то лідерами в наданні послуг вищої освіти були Харківська, Київська, Одеська, Дніпропетровська та Запорізька області (див. додаток Е). Відповідно до цього, найпопулярніші університету України серед іноземних студентів були розташовані саме в цих регіонах. На першому місці за кількістю іноземних

студентів знаходився Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна з чисельністю 4 277 іноземних студенти, друге місце посідав Харківський національний медичний університет – 4 215 іноземних студентів та Національний медичний інститут імені О. О. Богомольця – 3 061 іноземних студентів. В основному в топ-10 українських університетів за кількістю іноземних студентів входили медичні університети (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Топ-10 українських університетів за кількістю іноземних студентів у 2020 році

Університет	Кількість іноземних студентів
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна	4 277
Харківський національний медичний університет	4 215
Національний медичний інститут імені О. О. Богомольця	3 061
Одеський національний медичний університет	2 935
Запорізький державний медичний університет	2 860
Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова	2 771
Дніпропетровський державний медичний університет	2 573
Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського	2 433
Буковинський державний медичний університет	2 095
Київський національний університет імені Т. Г. Шевченко	1 838

Джерело: [28]

Конкурентоспроможність вищих навчальних закладів України на міжнародному ринку освітніх послуг передбачає наявність певних факторів конкурентоспроможності, що були наведені вище.

На основі проаналізованих факторів виділимо основні конкурентні переваги, що притаманні українським закладам вищої освіти та є перспективними для входження на міжнародний ринок освітніх послуг:

1. Цінова політика: вартість навчання та проживання. Багато іноземних студентів вирішують навчатися в Україні, щоб отримати порівняно дешеву освіту без шкоди для її якості. Серед найпоширеніших напрямків навчання серед іноземних студентів є STEM (science, technology, engineering, mathematics) та MBBS (Bachelor of Medicine, Bachelor of Surgery). За даними Study in Ukraine,

середня вартість MBBS в Україні коливається від 4 000 до 5 000 доларів США на рік, що значно нижче, ніж в деяких інших країнах. Наприклад, в Австралії середня вартість за даним напрямком навчання знаходиться в межах від 25 000 до 75 000 доларів США на рік, а у Великобританії – від 15 000 до 60 000 доларів США. У звіті за 2020 рік, опублікованому Українським державним центром іноземних студентів, зазначено, що іноземні студенти витрачають приблизно від 6 000 до 8 000 доларів США щороку на оплату навчання та проживання. Цього ж року Україна посіла 107 місце серед 123 найдорожчих країн світу, що надає більше фінансової свободи іноземним студентам [20].

2. Висока якість навчання. Іноземні студенти, як вступають до провідних університетів України, мають доступ до високоякісних викладачів та наукових установ, зокрема в галузі медицини та наук. Студенти отримують не лише теоретичні знання, але й практичну підготовку, щоб озброїти їх навичками, які вони потребують у обраній кар'єрі.

3. Ставлення населення до іноземних громадян та безпека в країні. Протягом багатьох років Україна була відома своєю гостинністю, а також сильною толерантністю до раси, релігії, віросповідання та політичних переконань. Проте на сьогодні іноземні студенти вимушено покидають Україну через російське вторгнення.

4. Престижність навчальних закладів. Станом на 2022 рік в рейтинг кращих університетів світу QS World University Rankings потрапили вісім українських університетів. Найвищу позицію серед українських університетів посів Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, його місце за даним рейтингом знаходиться в діапазоні 511-520 [1].

На сьогоднішній день, на території України діє військовий стан, і саме через військові дії є ймовірність погіршення аналізованих показників. Тому важливим питанням сьогодення є те, як не втратити довіру серед іноземних студентів та щоб вони і надалі продовжували своє навчання в українських вузах. В умовах сьогодення освіта має бути гнучкою, щоб будь-який студенти в будь-яких

обставинах мав змогу отримувати знання, розвивати свої професійні навички тощо.

Під час пандемії університети вже опанували технології, ознайомилися з багатьма онлайн-платформами та перейшли на дистанційне навчання. Тому під час війни вже можна користуватися готовою схемою. Також університети мають більше заохочувати студентів до академічної мобільності, де вони зможуть навчатися певний період за кордоном, а вже після війни повернутися до навчання в Україну.

Для того, щоб швидше відбудувати університети (у разі їх пошкодження під час війни), налагодити освітній процес та повернутися до традиційного навчання – навчання в аудиторіях, університетам необхідно залучитися підтримкою партнерів, бізнес-підприємств тощо.

Отже, до початку війни Україна була важливим учасником міжнародного ринку освітніх послуг для іноземних громадян з низкою конкурентних переваг, що дозволяли щорічно збільшувати показник інтегрованості українських закладів освіти у світовий освітній процес. Кількість іноземців, що навчалися в Україні, значно збільшувалася за останні роки. Найбільше Україна славилася своїми медичними університетами, які пропонували якісну освіту за доступною ціною. Для того, щоб показники і надалі зростали уряду країни потрібно зберегти довіру іноземців.

ВИСНОВОК

За проведеним дослідження зроблено наступні висновки.

Міжнародний ринок освітніх послуг сформувався внаслідок посилення ролі освіти у сучасному світі та являє собою складну систему відносин, де одна сторона пропонує освітню послугу, а інша її споживає під впливом інших посередників та факторів. До його найбільш характерних ознак прийнято відносити розвиток транскордонної освіти, інформатизацію та масовізацію освітніх послуг, міжнародну мобільність студентів, викладачів та дослідників.

Сучасний стан розвитку міжнародного ринку освітніх послуг характеризується щорічним збільшенням кількості іноземних студентів. Найбільш поширеними напрямками для навчання є англomовні країни як США, Велика Британія та Канада. При цьому, більшу частину світового попиту на міжнародну вищу освіту складають азіатські країни (Китай, Індія, Бангладеш, В'єтнам та Індонезія). Пандемія COVID-19 призвела до значних збитків на міжнародному ринку освітніх послуг, що сприяло поширенню тенденції до масового переходу на онлайн-формат та впровадженню технологій у сферу освіти.

Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, що є одним із ключових завдань уряду для будь-якої країни, розглядається як здатність країни та її інститутів забезпечувати стабільні темпи економічного зростання. При цьому, цього неможливо досягти без належного розвитку освітньої галузі. Підтвердженням цього є і аналіз складових індексу глобальної конкурентоспроможності, як загальноприйнятого міжнародного вимірника, де освіта посідає не останню роль.

Освітні заклади як одні із основних суб'єктів міжнародного ринку освітніх послуг також функціонують у ринковому середовищі на умовах конкуренції. Для цього задіюються численні державні та приватні спеціалізовані організації та навіть створюються освітні ТНК. Для підвищення власної конкурентоспроможності освітні заклади мають враховувати велику кількість

факторів від гнучкої цінової політики до організації працевлаштування випускників. Одним із суттєвих факторів сучасності залишається система рейтингів (наприклад, QS World University Ranking, Academic Ranking of World Universities, Times Higher Education World University Ranking тощо).

Освіта має міжчасове значення у суспільстві. Її основна роль полягає у створенні цінностей та формуванні відношення, поведінки відповідно до очікувань суспільства. Крім того, другорядна роль освіти полягає у тому щоб дати студентам знання та навички, необхідні їм для досягнення успіху в житті. Поєднавши освіту з Індустрією 4.0, це дасть змогу не лише створювати винахідливіші уми, але й ці уми також зможуть задовольняти нові потреби в роботі. Більшість університетів вже впроваджують систему «Освіта 4.0», що відповідає потребам сучасного світу та забезпечує конкуренцію на міжнародному ринку освітніх послуг.

Україна щороку посилювала свої позиції на міжнародному ринку освітніх послуг, залучаючи все більше студентів до своїх навчальних закладів. Найбільша кількість іноземних студентів була зосереджена в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна та Харківському національному медичному університеті. Для того, аби і надалі кількість іноземних студентів в Україні збільшувалася, необхідно постійно підвищувати конкурентоспроможність українських закладів освіти на міжнародному ринку освітніх послуг. Проте військові дії спричинені російською агресією на території України можуть стати суттєвою загрозою для освітньої системи в цілому та для залучення іноземних студентів. На сьогодні ІТ-сфера є провідним сектором економіки країн і саме за її допомоги можна забезпечити якісну освіту для студентів під час війни не наражаючи їх на небезпеку. Тому, якщо вчасно почати діяти, то можна запобігти даним перебоям в начальному процесі.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. 8 українських університетів попали в рейтинг кращих вузів світа. URL: https://education.24tv.ua/ru/vosem-ukrainskih-universitetov-popali-rejting-novosti-ukrainy_n1651351.
2. Багдік'ян С. В. Освітні послуги : дослідження поняття, класифікація, базові характеристики. *Економіка, Менеджмент, Підприємництво*. 2010. № 22 (1). С. 97-100.
3. Глобальний «цифровий розрив» у дистанційному навчанні: освітяни шукають нові рішення. URL: <https://pon.org.ua/novyny/7846-globalniy-cifroviy-rozriv-u-distancynomu-navchann-osvtyani-shukayut-nov-rshennya.html>.
4. Домінанти розвитку вищої освіти в умовах глобального ринку освітніх послуг. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/dis_prysvitla.pdf.
5. Каленюк І.С. Особливості регулювання ринку освітніх послуг: монографія. Чернігів : ЧДІЕіУ, 2011. 183 с.
6. Конкуренция и ее особенности в сфере образования. URL: https://studref.com/625803/ekonomika/konkurentsija_osobennosti_sfere_obrazovaniya.
7. Международный рынок образовательных услуг: основные характеристики и тенденции развития. URL: <https://iknigi.net/avtor-viktor-galichin/112962-mezhdunarodnyy-rynok-obrazovatelnyh-uslug-osnovnye-harakteristiki-i-tendencii-razvitiya-viktor-galichin/read/page-1.html>.
8. Навчання за кордоном: скільки коштує отримати диплом у найпрестижніших вузах світу. URL: <https://kudapostupat.ua/vartist-navchannja-u-zakordonnih-vnz/>.
9. Патора Р. Ринок освіти в системі кадрового забезпечення стратегічного розвитку країни. Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2002. 336 с.
10. Развитие локального рынка образовательных услуг малого города. URL: <https://www.dissercat.com/content/razvitie-lokalnogo-rynka-obrazovatelnykh-uslug-malogo-goroda>.

11. Развитие рынка образовательных туристских услуг в России. URL: <https://www.dissercat.com/content/razvitie-rynka-obrazovatelnykh-turistskikh-uslug-v-rossii>.

12. Рейтинг стран мира по индексу глобальной конкурентоспособности. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index>.

13. Ринок освітніх послуг, його структура. URL: <https://dp32.ru/uk/training/kurovaya-rabota-rynok-obrazovatelnyh-uslug-ego-struktura/>.

14. Романов А. А., Тихомирова Н. В. Проблемы исследования поведения потребителей на рынке образовательных услуг. *Открытое образование*. 2006. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-issledovaniya-povedeniya-potrebiteley-na-rynke-obrazovatelnyh-uslug-82-87>.

15. Фактори конкурентоспроможності вузу. URL: https://stud.com.ua/73197/marketing/faktori_konkurentospromozhnosti_vuzu.

16. Цимбал Л. І. Проблеми регулювання ринку освітніх послуг на сучасному етапі. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2010. № 2 (6). С. 43-48.

17. Шевченко Д.А. Маркетинговые стратегии ценообразования в вузе (на опыте отдела маркетинга и рекламы РГГУ). *Практический маркетинг*. 2002. № 68 (10). С. 7–14

18. Щетинін В. П. Ринок освітніх послуг в сучасній Росії. *Школа*. 2007. № 3. С. 25-28

19. Advantages And Disadvantages Of Online Learning. URL: <https://elearningindustry.com/advantages-and-disadvantages-online-learning>.

20. Affordable MBBS tuition, cheap to live in: Why students study in Ukraine. URL: <https://www.studyinternational.com/news/why-students-study-in-ukraine/>.

21. Countries with the largest amount of international students as a share of the total higher education population in 2020. URL: <https://www.statista.com/statistics/788155/international-student-share-of-higher-education-worldwide/>.

22. COVID-19 and Higher Education: Learning to Unlearn to Create Education for the Future. URL: <https://www.un.org/en/academic-impact/covid-19-and-higher-education-learning-unlearn-create-education-future>.

23. Estimated number of universities worldwide as of July 2021, by country. URL: <https://www.statista.com/statistics/918403/number-of-universities-worldwide-by-country/>.

24. Field of study of international students worldwide in 2020, by country. URL: <https://www.statista.com/statistics/1225077/field-of-study-of-international-students-worldwide-by-country/>.

25. Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020/digest>.

26. Global Flow of Tertiary-Level Students. URL: <http://uis.unesco.org/>.

27. Global Student Mobility Trends — 2021 and Beyond. URL: <https://www.lek.com/insights/ar/global-student-mobility-trends-2021-and-beyond>.

28. International students in Ukraine. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/en/life-in-ukraine/international-students-in-ukraine/>.

29. International student mobility. URL: <https://data.oecd.org/students/international-student-mobility.htm>.

30. Isolated Students May Struggle to Stay Mentally Healthy. URL: <https://www.edutopia.org/article/isolated-students-may-struggle-stay-mentally-healthy>.

31. OECD. URL: <https://www.oecd.org/>.

32. The 2021 Academic Ranking of World Universities (ARWU) by Shanghai Ranking Consultancy. URL: <https://www.statista.com/statistics/226665/academic-ranking-of-world-universities/>.

33. The COVID-19 pandemic has changed education forever. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/coronavirus-education-global-covid19-online-digital-learning/>.

34. Top host destination of international students worldwide 2020. URL: <https://www.statista.com/statistics/297132/top-host-destination-of-international-students-worldwide/>.

35. What is Industry 4.0? Everything you need to know about Industry 4.0's Impact on Education. URL: <https://www.mentalup.co/blog/industry-4-and-its-impactoneducation#:~:text=Education%204.0%20is%20a%20new,new%20world%20thorough%20personalised%20education.>

36. World Economy Forum. URL: <https://www.weforum.org/>.

37. World university rankings by reputation score, by Times Higher Education 2020. URL: <https://www.statista.com/statistics/226686/world-university-rankings-by-reputation/>.

38. World University Ranking Methodologies Compared. URL: <https://www.topuniversities.com/university-rankings-articles/world-university-rankings/world-university-ranking-methodologies-compared.>

39. World university rankings for 2021/22, according to Times Higher Education. URL: <https://www.statista.com/statistics/226681/world-university-rankings-by-times-higher-education/>.

ДОДАТКИ

Додаток А

SUMMARY

Malyshenko Y. P. International market of educational services and its impact on the competitiveness of the national economy. – Bachelor's qualification paper. Sumy State University, Sumy, 2022.

Qualifying bachelor's thesis is devoted to the study of theoretical and practical principles of the international market of educational services development and its impact on the competitiveness of the national economy. The theoretical essence and features of formation and functioning of the international market of educational services are investigated. The analysis of the current state and the latest trends in the international market of educational services development is carried out, factors influencing its competitiveness are determined. Prospects for the transformation of the international market of educational services are identified and the competitive advantages of Ukrainian educational institutions in the international market of educational services are formed.

Key words: international market of educational services, higher education, competitiveness, national economy, foreign students.

АНОТАЦІЯ

Малишенко Ю. П. Міжнародний ринок освітніх послуг та його вплив на конкурентоспроможність національної економіки. – Кваліфікаційна бакалаврська робота. Сумський державний університет, Суми, 2022.

Кваліфікаційна бакалаврська робота присвячена дослідженню теоретичних та практичних засад розвитку міжнародного ринку освітніх послуг та його впливу на конкурентоспроможність національної економіки. Досліджено теоретичну сутність та особливості формування та функціонування міжнародного ринку освітніх послуг. Проведено аналіз сучасного стану та новітні тенденції розвитку міжнародного ринку освітніх послуг, визначено фактори, що впливають на його конкурентоспроможність. Виявлено перспективи трансформації міжнародного ринку освітніх послуг та сформовано конкурентні переваги українських освітніх закладів на міжнародному ринку освітніх послуг.

Ключові слова: міжнародний ринок освітніх послуг, вища освіта, конкурентоспроможність, національна економіка, іноземні студенти.

Додаток Б

Таблиця Б.1 – Економічна сутність категорій «освітня послуга» та «світовий/міжнародний ринок освітніх послуг»

Автор	Визначення
Освітня послуга	
Романов А. А. [14 с. 82]	Послуга, що забезпечує отримання нових знань, інформації, знань та навичок, вмінь та компенсації.
Багдік'ян С. В. [2]	Цілеспрямований систематичний процес передачі та отримання знань, інформації, вмінь та навичок та є результатом культурного, духовного, інтелектуального, соціально-економічного розвитку суспільства та держави.
Патора Р. [9, с. 87]	Обсяг навчальної та наукової інформації, що трансформується в процесі навчання в певний обсяг знань для задоволення науково-освітніх потреб упродовж всього життя людини.
Світовий/міжнародний ринок освітніх послуг	
Галичин В. А. [7]	Являє собою систему відносин між виробниками, посередниками та споживачами освітніх послуг, що надаються громадянам за межами їхніх країн, а також іноземними установами на внутрішніх ринках, у тому числі з використанням інформаційних та мережевих технологій
Коренко Ю. М. [11]	Структурований простір, де попит покупця освітніх послуг на освіту задовольняється освітніми закладами (продавцями), що пропонують їм навчальні місця
Полянських Т. О. [10]	Являє собою економічні відносини, що виникають на основі сталої взаємодії виробників та споживачів даних послуг, ключовими факторами якого виступають попит, пропозиція, ціна, витрати, прибуток
Щетиніна В. [18]	Простір, в якому взаємодіють попит на освітні послуги з боку основних суб'єктів господарювання (держави, підприємств, організацій та окремих осіб) та його пропозицію різними освітніми закладами.
Каленюк І., Цимбал Л. [5,16]	Являє собою систему економічних відносин, що складаються між суб'єктами освітнього процесу з приводу купівлі-продажу освітніх послуг, а також для досягнення певного рівня освіти особи та нації загалом.
Шевченко Д. [17]	Складається з потенційних споживачів, що прагнуть задовольнити свої потреби у освіті та здатні вступити у відносини обміну з продавцем.

Додаток В

Таблиця В.1 – Пріоритетні економічні перетворення відповідно до «Індексу глобальної конкурентоспроможності»

Пріоритети	Країна	Оцінка (0-100)
А	1	2
Впровадження сильних принципів управління та забезпечення довготермінового бачення розвитку країни, а також забезпечення зміцнення довіри своїх громадян	Данія	72,0
	Фінляндія	78,5
	Нова Зеландія	73,0
	Швейцарія	76,8
Оновлення інфраструктури для прискорення енергетичного переходу та розширення доступу до електроенергії та ІКТ	Данія	91,5
	Естонія	99,7
	Фінляндія	88,9
	Нідерланди	91,4
Перехід до більш прогресивного оподаткування, переосмислення способів оподаткування корпорацій, багатства та праці на національному та міжнародному рівні	Південна Корея	63,4
	Японія	64,5
	Австралія	62,1
	ПАР	65,2
Оновлення навчальних програм та розширення інвестицій в навички, що необхідні для роботи та «ринків майбутнього»	Нідерланди	71,8
	Данія	71,5
	Швейцарія	70,8
	Фінляндія	75,3
Переосмислення трудового законодавства та соціального захисту для нової економіки та нових потреб робочої сили	Німеччина	74,0
	Данія	77,0
	Швейцарія	74,2
	Велика Британія	75,2
Розширити інфраструктуру догляду за літніми, дитячими та медичними послугами, доступ та інновації на благо людей та економіки	Швеція	75,9
	Фінляндія	61,4
	Данія	65,0
	Канада	61,6
Підвищення стимулу спрямовувати фінансові ресурси на довгострокові інвестиції, зміцнення стабільності та розширення міжнародної інтеграції	Фінляндія	95,4
	Швеція	89,0
	Нова Зеландія	93,2
	Австрія	88,3
Переосмислення конкуренції та антимонопольні рамки, необхідні під час Четвертої промислової революції, забезпечуючи доступ до ринку як на місцевому, так і на міжнародному рівні	Канада	74,7
	Фінляндія	70,8
	Китай	71,8
	США	77,6
Сприяти створенню «ринків завтрашнього дня», особливо в сферах, де потрібна державно-приватна співпраця	Фінляндія	59,5
	Японія	53,5
	Швеція	52,2
	США	57,7

Продовження таблиці В.1

А	1	2
Стимулювання та розширення інвестицій в дослідження, інновації та винаходи, які можуть створити нові «ринки завтрашнього дня»	Фінляндія	53,4
	Японія	54,7
	США	57,3
	Південна Корея	53,4
Стимулювання компаній до різноманітності, справедливості, рівності, відкритості та інклюзивності	Китай	79,2
	Швеція	77,9
	Нова Зеландія	73,9
	США	73,3

Джерело: [25]

Додаток Г

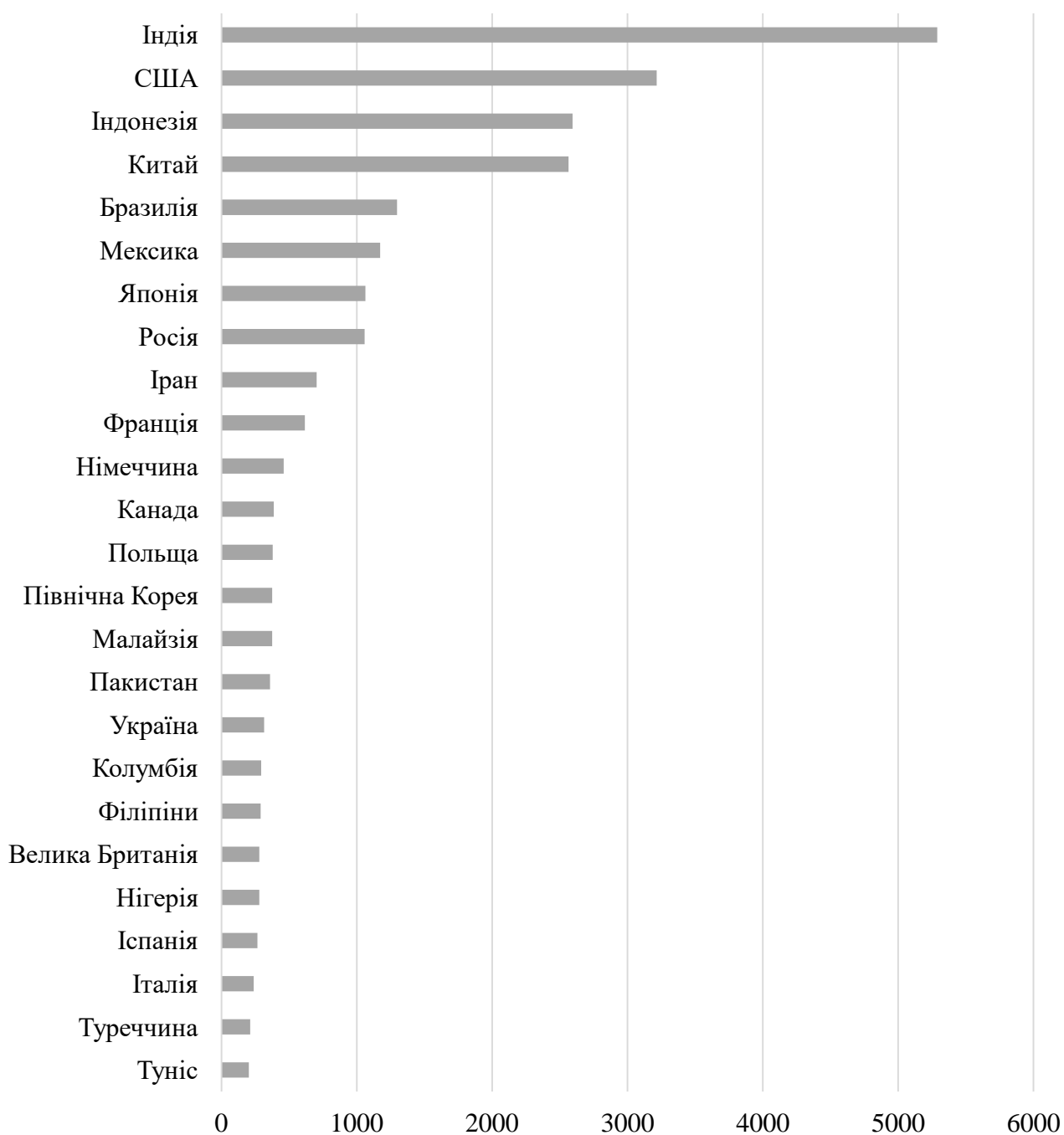

Рисунок Г.1 – Розрахункова кількість університетів по всьому світу станом на червень 2021 року: топ-25 напрямів, за країнами

Джерело: статистичні дані Statista [23]

Додаток Д

Таблиця Д.1 – Порівняння методологій світового рейтингу університетів

QS World University Ranking		Academic Ranking of World Universities		Times Higher Education World University Ranking	
Критерії оцінювання	Частка від загального балу	Критерії оцінювання	Частка від загального балу	Критерії оцінювання	Частка від загального балу
Академічна репутація	40	Випускники	10	Викладання	30
Репутація роботодавця	10	Нагороди	20	Дослідження	30
Співвідношення студентів і викладачів	120	Високо цитовані дослідники	20	Цитати досліджень	30
Цитати з досліджень на одного викладача	20	Статті в Nature та Science	20	Міжнародні перспективи	7,5
Частка іноземних викладачів	5	Проіндексовані статті	20	Галузевий дохід	2,5
Частка іноземних студентів	5	Продуктивність на душу населення	10		

Джерело: [38]

Додаток Е

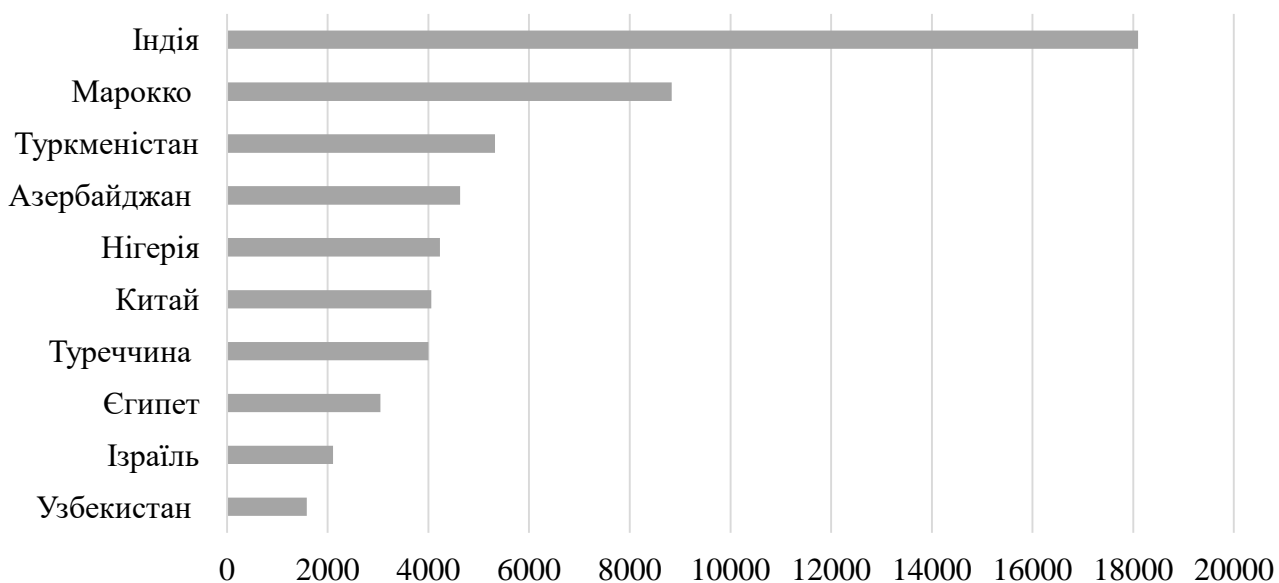

Рисунок Е.1 – Топ-10 країн походження іноземних студентів в Україні у 2020 році

Джерело: [28]

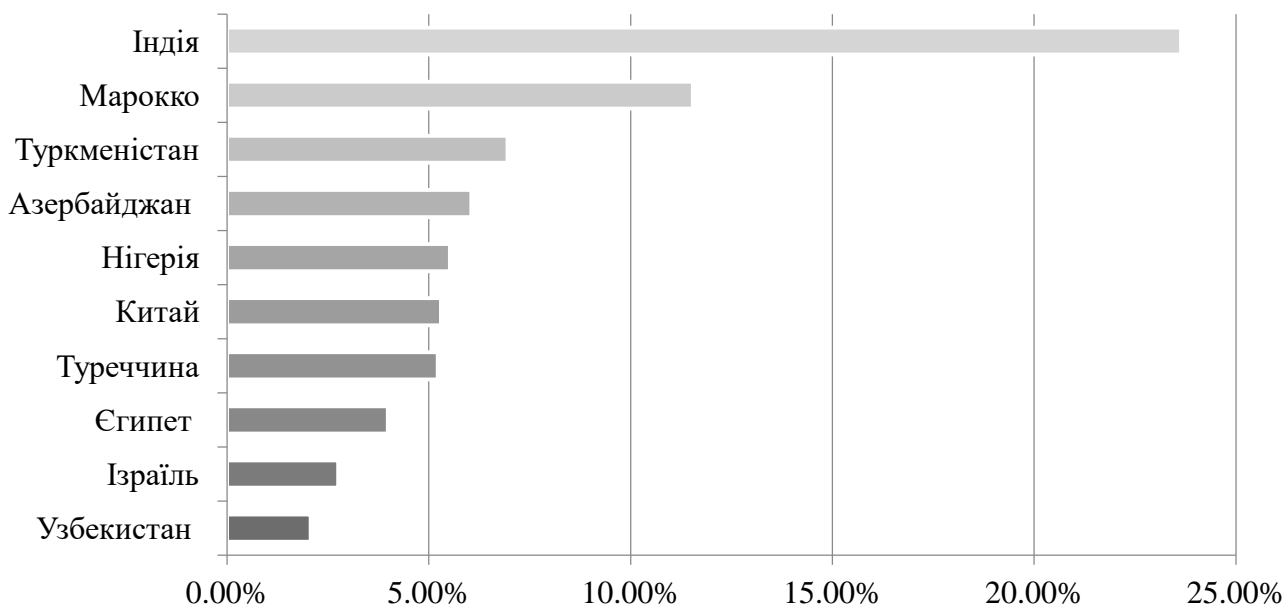

Рисунок Е.2 – Топ-10 країн походження іноземних студентів в Україні у 2020 році

Джерело: [28]

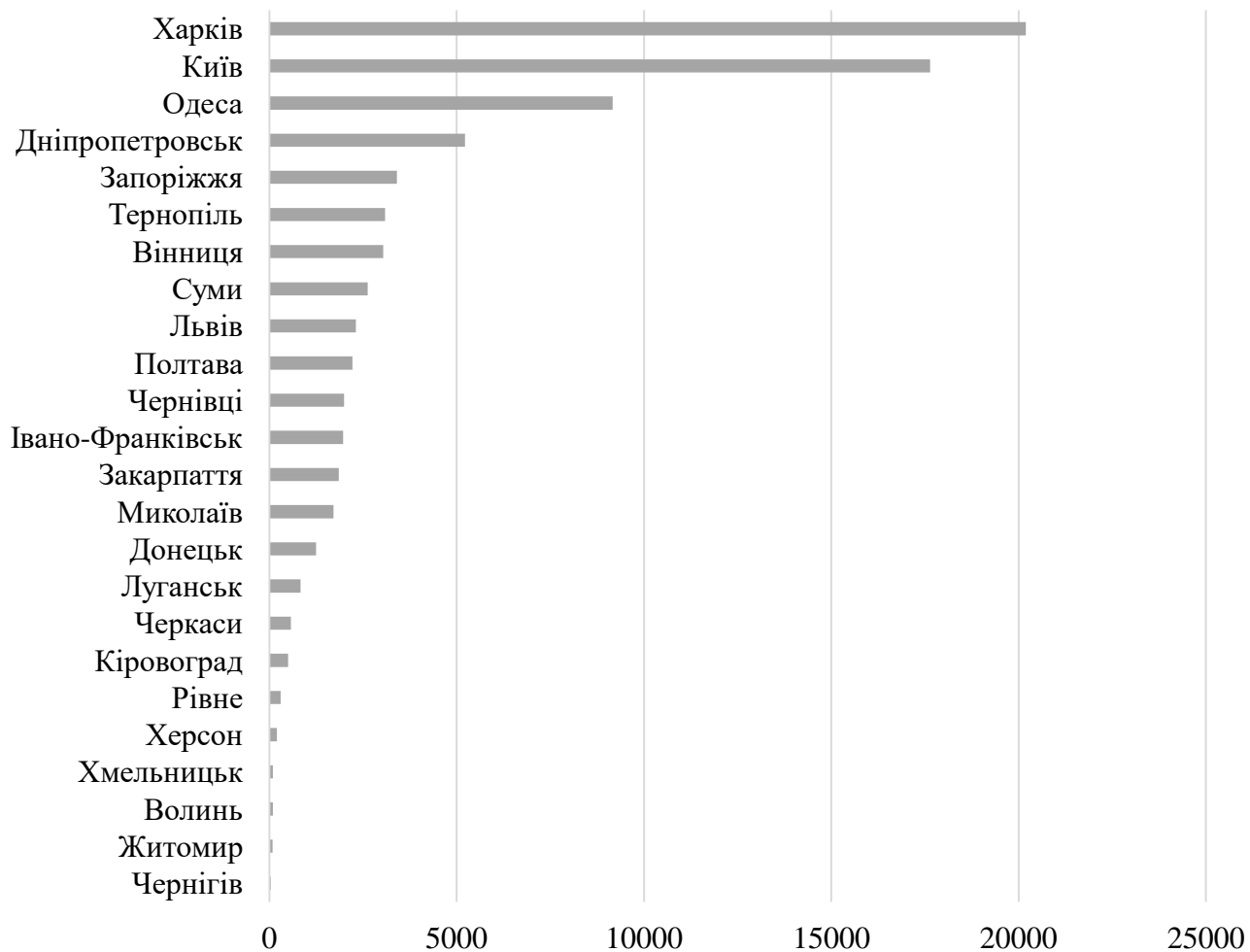

Рисунок Е.3 – Кількість іноземних студентів за регіонами України

Джерело: [28]